

05.09.14

Arktisk landbruk – ei næring med mange muligheter

Handlingsprogram 2014-2017
for Regional plan for landbruk i Troms 2014-2025

Innhold

Innledning.....	5
Overordnede mål, strategier og tiltak.....	6
Mål 1. Samordnet innsats for et livskraftig landbruk i levende bygder i Troms.....	6
1 Produksjon av mat.....	6
1.1 Tradisjonell matproduksjon.....	6
Mål 2. Effektiv og bærekraftig utnyttelse av grovfôrearealene på innmark.....	6
Mål 3. Effektiv og bærekraftig utnyttelse av utmarksbeitene i Troms.....	7
Mål 4. Sikre en bygningsmasse tilpasset dagens krav til landbruksproduksjon.....	7
Mål 5. Utnytte produksjonspotensialet for kumelk i Troms.....	8
Mål 6. Utvikle geita som arktisk merkevare og videreutvikle Troms som ledende geitfylke i landet.....	9
Mål 7. Øke lammekjøttproduksjonen basert på beitebruk.....	9
Mål 8. Økt kjøttproduksjonen av storfe.....	10
Mål 9. Tilstrekkelig produksjon av gris for å dekke behovet til produksjon av arktiske kjøttprodukter.....	10
Mål 10. En robust eggproduksjon i Troms.....	11
Mål 11. Økt hagebærproduksjon og foredling av bær i Troms.....	11
Mål 12. Potetbonden i Troms – leveringsdyktig på mengde og kvalitet hele året.....	12
Mål 13. Økt grønnsaksproduksjon i Troms for å utnytte potensialet og etterspørsel i markedet.....	13
1.2 Økologisk produksjon av mat.....	14
Mål 14. Øke økologisk produksjon og forbruk i Troms i tråd med nasjonale målsetninger.....	14
1.3 Lokal mat og matspesialiteter.....	14
Mål 15. Øke produksjonen og mangfoldet av lokal mat og matspesialiteter basert på råvarer fra Troms.....	14

05.09.14

2 Skogbruk og klimatiltak i skogen.....	15
Mål 16. Øke hogsten i Tromsskogen.....	15
Mål 17. Bygge opp skogressursene og bedre kvaliteten på framtidsskogen.....	16
Mål 18. Øke opptak og binding av karbon i skogen	16
Mål 19. Øke bruk av trevirke	17
3 Bygdenæringer	17
3.1 Inn på tunet.....	17
Mål 20. Verdiskaping i landbruket gjennom tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstilbud	17
3.2 Grønt reiseliv	18
Mål 21. Lønnsomme reiselivstilbud på gårdene og bygdene i Troms	18
3.3 Bygdeservice	20
4 Eiendoms-, areal- og boligpolitikk.....	20
Mål 23. Landbrukets ressursgrunnlag skal sikres for å utvikle et lønnsomt og bærekraftig jord- og skogbruk i fylket.....	20
Mål 24. Øke bosetting på landbrukseiendommer uten fast bosetting	21
5 Rekruttering.....	21
Mål 25. Opprettholde drift på gårdene i Troms.....	21
Mål 26. Smidige og kunnskapsbaserte eierskifter i landbruket	22
Mål 27. Gi landbruket et godt og fortjent omdømme.....	22
6 Kompetanse	23
Mål 28. Sikre grunn- og videreutdanning i landbruket med tilstrekkelig antall elever/studenter.....	23
Mål 29. Gårdbrukere og veiledningstjeneste med god kompetanse om landbruksdrift under arktiske forhold	24
7 Rovvilt.....	25
Mål 30. Redusere konfliktnivået mellom beitedyr og rovvilt gjennom effektiv bestandsregulering av fredet rovvilt.....	25
8 Viltforvaltning/viltskade	27

05.09.14

Mål 31. Redusere skader forårsaket av vilt på skog og gressavling.....	27
9 Landskapsressurser og produksjon av fellesgoder	27
9.1 Kulturlandskap og kulturminner	27
Mål 32. Ta vare på verdiene i kulturlandskapet, og gjøre kulturlandskapet og kulturminnene til en ressurs for næringsutvikling i bygdene .	27
9.2 Bruk av utmarka til friluftsmål og folkehelse.....	28
Mål 33. Redusert konfliktnivå mellom landbruksnæring og allmenheten i utmark.....	29
Mål 34. Økt verdiskapning fra småviltjakt.....	29
Mål 35. Landbruket må medvirke til økt kommersiell utnytting av verna områder	29
10 Samfunnsikkerhet og beredskap i landbruket.....	30
Mål 36. God matsikkerhet, mattrygghet, sikkerhet på gårdsbruk og dyrevelferd i Tromslandbruket	30
Tabell 1 Sammendrag, regionale virkemidler til næringsutvikling:.....	32

05.09.14

Innledning

Regional plan for landbruk skal stimulere til et bærekraftig og synlig landbruk i hele fylket. Dette skal oppnås gjennom følgende overordnede mål:

Matproduksjon

Øke dagens produksjonsvolum minst i tråd med nasjonale målsetninger og videreutvikle matfylket Troms

Skogbruk og klima

Bedre utnyttelse av skogressursene og økt satsing på klimatiltak

Bygdenæringer

Videreutvikle landbruket som produsent av velferdstjenester og andre bygdenæringer

For å oppnå de overordnede målene for landbruket i Troms, skal det satses på følgende tema:

- Rekruttering, omdømme bygging og stolte bønder
- Kompetanseutvikling med fokus agronomi og driftsledelse
- Sikring av produksjonsgrunnet
- Grovførbasert husdyrproduksjon
- Effektiv regulering av bestander av fredet rovvilt
- Troms som geitfylke
- Arktisk kvalitet bygd på lokale ressurser og miljøvennlige driftsformer
- Økt bruk av bioenergi og trevirke
- Variert verdiskaping for å utnytte en større del av gårdens ressurser

Handlingsprogrammet for Regional plan for landbruk i Troms ble vedtatt av fylkestinget i Troms....2014. I regional landbruksplan for Troms 2014-2025 fremgår det en rekke mål og strategier som det skal arbeides med i løpet av planperioden. Handlingsprogrammet er utarbeidet for perioden 2014-2017, og satsingsområdene med mål, strategier og tiltak som skal prioriteres i fireårsperioden 2014-2017 er markert med farge (rosa). Nummereringa følger oppsettet i planen. Handlingsprogrammet skal rulleres årlig. Av programmet fremgår det hvem som er aktuelle aktører for gjennomføring av tiltakene. Den aktøren som er nevnt først, er den det forventes skal være pådriver for gjennomføring av tiltaket. Programmet er førende for virksomheten til Troms fylkeskommune, aktørene i regionalt partnerskap, Fylkesmannen i Troms, kommunene og andre utvalgte aktører.

Overordnede mål, strategier og tiltak

Mål 1. Samordnet innsats for et livskraftig landbruk i levende bygder i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
1.1 Samordne bruken av tilgjengelige virkemidler	1.1.1 Utarbeide regionale strategier for landbruksrelatert næringsutvikling	I gang	Fylkesmannen i samråd med partnerskapet
	1.1.2 Gi årlig innspill til jordbruksforhandlingene	I gang	Fylkeskommunen, Fylkesmannen, Sametinget, næringen
1.2 Arbeide målrettet ovenfor politikerne i fylket	1.2.1 Årlig landbrukspolitisk konferanse	Nytt	Fylkeskommunen og Fylkesmannen
	1.2.2 Årlig møte med stortingsrepresentantene fra Troms for dialog om aktuelle landbrukspolitiske spørsmål fra Troms	Nytt	Næringen, fylkeskommunen, Fylkesmannen
1.3 Samordne utviklingsaktører	1.3.1 Jevnlig møte for utviklingsaktørene i fylket	Nytt	Fylkesmannen
1.4 Styrke fortrinn ved arktisk landbruk gjennom samordnet innsats i hele landsdelen	1.4.1 Følge opp Utviklingsprogram for arktisk landbruk	I gang	Nordnorsk landbruksråd, Fylkesmannen, fylkeskommunen, Sametinget, næringen

1 Produksjon av mat

1.1 Tradisjonell matproduksjon

Grovfôrbasert husdyrproduksjon

Mål 2. Effektiv og bærekraftig utnyttelse av grovfôrarealene på innmark

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
2.1 Bygge opp kunnskap om god agronomi i alle ledd	2.1.1 Tilby alle gårdbrukere økt kompetanse i jord- og plantekultur	I gang	FoI og veiledningstjenesten i landbruket
	2.1.2 Motivere for mer drenering av dyrka jord	Nytt	Norsk landbruksrådgiving, kommunene, Fylkesmannen
	2.1.3 Styrke arbeidet med gjennomføring og	I gang	Innovasjon Norge, kommunene,

	oppfølging av driftsplaner på utbyggingsbruk, med fokus på økonomi, arbeidskapasitet og fordyrking		
	2.1.4 Etablere dreneringskompetanse i Troms	Nytt	Norsk landbruksrådgiving
	2.1.5 Kartlegge jordsmonn	Nytt	Skog og landskap
2.2 Sikre tilgang til sorter tilpasset nordlig klima nå og i fremtiden	2.1 Arbeide for at utvikling av sorter tilpasset arktisk klima skjer i landsdelen/sirkumpolart	I gang	Fylkesmannen, fylkeskommunen, næringen, Norsk landbruksrådgiving, Bioforsk

Mål 3. Effektiv og bærekraftig utnyttelse av utmarksbeitene i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
3.1 Synliggjøre beitebruken i kommunale planverk	3.1.1 Etablering av beitearealplaner i kommunalt planverk	I gang	Fylkesmannen, kommunene
3.2 Styrke beitelagene	3.2.1 Jevnlig dialog med beitelagene	I gang	Fylkesmannen
	3.2.2 Kompetansebygging i drift av beitelag	Nytt	Fylkesmannen
3.3 Øke kompetansen om bruk av beiteressursene	3.3.1 Gjerdehold	Nytt	Fylkesmannen
	3.3.2 Beiterett/lov/ grunneierproblematikk	Nytt	Fylkesmannen

For å kunne utnytte utmarksbeitene i Troms på best mulig måte, er det viktig med god rovviltforvaltning som ivaretar både rovdirene og beitenæringa. Tiltak for bedret rovviltforvaltning er nærmere omtalt under kap 8 om rovvilt mål 30.

Mål 4. Utvikle en bygningsmasse og teknologi tilpasset framtidens behov for produksjon og offentlige krav

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
4.1 Forbedre finansieringsordningene for investering i driftsbygninger	4.1.1 Vurdere byggekostnader for landbruksbygg i Troms sammenlignet med andre deler av landet	I gang	Innovasjon Norge, TINE
	4.1.2 Arbeide for mer investeringsstøtte til	Nytt	Innovasjon Norge, Fylkesmannen,

05.09.14

	Tromslandbruket		fylkeskommunen, næringen, Sametinget
4.2 Sikre gårdbrukeren tilstrekkelig og god kvalitet på rådgivning og hjelp i byggeperioden, fra ide til drift av bygg	4.2.1 Få til bedre samhandling mellom bonde og de faglige nettverk i alle faser av byggeprosjekt og økt fokus på byggeledelse	Nytt	Innovasjon Norge og andre finansierer, Norsk landbruksrådgiving, samvirkeorganisasjonene

Mål 5. Utnytte produksjonspotensialet for kumelk i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
5.1 Utnytte gårdens kapasitet på en lønnsom måte	5.1.1 Optimalisere drifta på det enkelte bruk	I gang	TINE, Norsk landbruksrådgiving
	5.1.2 Bedre bruk av og tilslutning til effektivitetskontrollen og andre økonomiske styringssystemer	I gang	TINE, næringen
5.2 Ha kontinuerlig fokus på melkeproduksjonen og dens muligheter	5.2.1 Etablere arbeidsgruppe som skal være pådriver i utviklingsoppgaver	Nytt	TINE og deres samarbeidspartnere, kommunene
5.3 Videreføre satsing på kompetanse og utvikling i kumelkproduksjon	5.3.1		TINE, næringen

Mål 6. Utvikle geita som arktisk merkevare og videreutvikle Troms som ledende geitfylke i landet

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
6.1 Opprettholde geitmelkproduksjonen minst på dagens nivå	6.1.1 Økt tilslutning til effektivitetskontrollen	Nytt	TINE, næringen
	6.1.2 Arbeide for lønnsom kapasitetsutnyttelse på geitbruk		TINE
6.2 Videreføre satsing på kompetanse og utvikling i geitholdet	6.2.1 Årlige seminarer	Nytt	TINE, Troms landbruksfaglige senter, næringen
	6.2.2 Etablere arbeidsgruppe som skal være pådriver i utviklingsoppgaver	Nytt	TINE, Troms landbruksfaglige senter, næringen
6.3 Jobbe for kommersiell utnyttelse av geit- og kjekjøtt	6.3.1 Utvikle driftsopplegg som muliggjør lønnsom produksjon av geit- og kjekjøtt	Påbegynt	Fylkesmannen, Troms landbruksfaglige senter, næringen, Nortura, foredlingsbedrifter
6.4 Utvikle markedet for geitmelkprodukter	6.4.1 Utvikle nye geitmelkprodukter	Nytt	TINE

Mål 7. Øke lammekjøttproduksjonen basert på beitebruk

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
7.1 Styrke avlsmiljøene	7.1.1 Avlsplaner	I gang	Næringen
	7.1.2 Værringer	I gang	Næringen
7.2 Styrke kompetansen til produsentene	7.2.1 Tilby «Saueskolen» som undervisningsopplegg	I gang	Fylkeskommunen, næringen, Nortura, Troms landbruksfaglige senter

05.09.14

	7.2.2 Kvalitetsfokus		Fylkeskommunen, næringen, Nortura, Troms landbruksfaglige senter
--	----------------------	--	--

Mål 8. Økt kjøttproduksjonen av storfe

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
8.1 Rekruttere nye produsenter av ammeku	8.1.1 Utarbeide driftsplaner med ulike forutsetninger – beite, slutføring, bruksstørrelse	Nytt	Nortura, næringen
8.2 Øke kompetansen om produksjonen	8.2.1 Tilby “Biffakademiet” som undervisningsopplegg	Nytt	Fylkeskommunen, Troms landbruksfaglige senter
8.3 Øke spesialiseringen i produksjonen	8.3.1 Gode og langsiktige systemer for livdyrformidling		Nortura, TINE
	8.3.2 Etablering av oppdrettsavtaler på kviger		Nortura, TINE
	8.3.3 Etablering av avtaler mellom selgere og kjøpere av fôringskalv		Nortura, TINE

Kraftfôrbasert husdyrproduksjon

Mål 9. Tilstrekkelig produksjon av gris for å dekke behovet til produksjon av arktiske kjøttprodukter

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
9.1 Opprettholde og utvikle eksisterende produksjonsapparat	9.1.1 Stimulere til produksjonsutvikling i eksisterende produksjonsenheter		Kommunene, Nortura

05.09.14

9.2 Heve kompetansen i produksjonen	9.2.1 Etablere et fagnettverk for produsenter	Nytt	Fylkeskommunen, Troms landbruksfaglige senter, Norsvin, Nortura
-------------------------------------	---	------	---

Mål 10. En robust eggproduksjon i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
10.1 Opprettholde og utvikle eksisterende produksjonsapparat	10.1.1 Stimulere til produksjonsutvikling i eksisterende produksjonsenheter		Kommunene, Nortura
10.2 Heve kompetansen i produksjonen	10.2.1 Fagturer, studieturer, kurs, rådgiving	Nytt	Troms landbruksfaglige senter, Nortura, fylkeskommunen
10.3 Tilpasse produksjonen til markedet	10.3.1 Omlegging til frittgående produksjon		Innovasjon Norge, andre finansieringskilder

Planteproduksjon

Mål 11. Økt hagebærproduksjon og foredling av bær i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
11.1 Etablere apparat for drivkraft og gjennomføring av strategiplan	11.1.1 Opprette utvalg fra næringen, rådgivningen og forvaltningen	Påbegynt	Bærdyrkerlag, Fylkesmannen, fylkeskommunen, Bioforsk, landbruksrådgivingen
11.2 Sikre kompetanseheving og rekruttering for produsenter og veiledningsapparat	11.2.1 Fagturer, studieturer, kurs	Nytt	Bærdyrkerlag, Troms landbruksfaglige senter, Norsk landbruksrådgiving

05.09.14

11.3 Øke kapitaltilgang	11.3.1 Prioritere kjøp av planter, lager og klimaforbedrende tiltak	Nytt	Innovasjon Norge, Fylkesmannen, fylkeskommunen
11.4 Fokuserer på forskning og utvikling	11.4.1 Øke kunnskap om klimatiltak og dyrkingsteknikk for økt produksjon under nordlige forhold	Nytt	Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving
	11.4.2 Utvikle sortsmateriale tilpasset nordlige forhold	I gang	Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving
11.5 Satse på videreforedling	11.5.1 Utvikle nye produkter basert på bær	Nytt	Bærdyrkerlag, Matnettverket

Mål 12. Potetbonden i Troms – leveringsdyktig på mengde og kvalitet hele året

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
12.1 Utvikle nye potetsorter tilpasset arktisk vekstsesong	12.1.1 Arbeide for å utvikle nye potetsorter tilpasset arktisk vekstsesong	Påbegynt	Næringen, Graminor, Tromspotet, Gartnerhallen, Norsk landbruksrådgiving
12.2 Legge til rette for produksjon av modne poteter på 80-90 dager	12.2.1 Ta i bruk klimaforbedrende tiltak som lysgroing, duk eller plast	Påbegynt	Produsentlagene, Norsk landbruksrådgiving, Bioforsk, Graminor
	12.2.2 Vitale settepoteter – utvikle ulike tiltak for å skaffe best mulig settepotetmateriale til potetproduksjon i Troms.	Påbegynt	Produsentlagene, Norsk landbruksrådgiving, Bioforsk, Graminor
	12.2.3 Nye gjødslingsstrategier. Teste ut flytende gjødsel kontra mineralgjødsel til potetproduksjon i Troms.	Nytt	Produsentlagene, Norsk landbruksrådgiving, Bioforsk, Graminor
	12.2.4 Gjennomføre dyrkingstekniske forsøk med potetsorter, feks setteavstand	Påbegynt	Produsentlagene, Norsk landbruksrådgiving, Bioforsk, Graminor

	og gjødselmengder.		
12.3 Øke lagerkapasitet	12.3.1 Etablere flere lagerbygg/kjølelager	I gang	Produsentlagene, Norsk landbruksrådgiving, Innovasjon Norge
12.4 Styrke faglig og sosialt potetmiljø	12.4.1 Arrangere potetkonferanse hvert 2. år	Nytt	Produsentlagene, varemottakerne, Norsk landbruksrådgiving, Bioforsk, Fylkesmannen, fylkeskommunen
12.5 Øke tilgang på arealer for dyrking av potet	12.5.1 Kartlegging av egne arealer for dyrking av potet	Nytt	Skog- og landskap, Fylkesmannen, kommunene

Mål 13. Økt grønnsaksproduksjon i Troms for å utnytte potensialet og etterspørsel i markedet

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
13.1 Øke kompetansen i alle ledd	13.1.1 Utvikle opplegg for «Grønnsaksskole»	Nytt	Norsk landbruksrådgiving, Troms landbruksfaglige senter, Tromspotet, Bioforsk
13.2 Arbeide for effektive mottaks- og distribusjonssystemer	13.2.1 Utvikle en helhetlig organisering av mottak og distribusjon av grønnsaker, fortrinnsvis bygd på eksisterende kanaler		Tromspotet, produsentsammenslutninger, dagligvarebransjen
	13.2.2 Samordne produksjonsplanleggingen		Tromspotet, dyrkerne, dagligvarebransjen
	13.2.3 Opplæring av butikkpersonale i verdien av lokale råvarer og håndtering av grønnsaker		Tromspotet og dagligvarebransjen
	13.2.4 Inngå pris- og leveranseavtaler med dagligvarebransjen		Tromspotet, dyrkerne, dagligvarebransjen
13.3 Øke produksjonsvolum	13.3.1 Rekruttere kompetente småplantedyrkere		Dyrkerne, Tromspotet, produsentsammenslutninger
	13.3.2 Rekruttere dyrkere		Kommunene, Tromspotet, Norsk landbruksrådgiving
	13.3.3 Organisere innhøsting		Dyrkerne, Tromspotet, Norsk landbruksrådgiving

1.2 Økologisk produksjon av mat

Mål 14. Øke økologisk produksjon og forbruk i Troms i tråd med nasjonale målsetninger

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
14.1 Satse på hele kjeden fra produsent til forbruker	14.1.1 Etablere arbeidsgruppe som skal være pådriver for utviklingsoppgaver	Nytt	Fylkesmannen
14.2 Øke kompetansen i rådgivings- og veiledningsapparatet	14.2.1 Opprette mentorordning	Nytt	Oikos Nord-Norge (Økoprof)
	14.2.2 Ha profesjonelle i veiledere i støtteapparatet i landsdelen		Norsk landbruksrådgiving, TINE
14.3 Øke produksjon og forbruk av økologisk melk	14.3.1 Slutte opp om TINEs satsing på produksjon og forbruk av økologisk melk	I gang	Fylkesmannen, fylkeskommunen, TINE, Norsk landbruksrådgiving, næringen
14.4 Legge til rette for økologisk småfehold	14.4.1 Jobbe for utvikling av nye former for gjødsel godkjent for økologisk drift		Fylkesmannen
14.5 Arbeide for økt økologisk forbruk	14.5.1 Arbeide for at offentlige storkjøkken skal bruke mer økologiske varer	I gang	Fylkeskommunen, Fylkesmannen, kommunene

1.3 Lokal mat og matspesialiteter

Mål 15. Øke produksjonen og mangfoldet av lokal mat og matspesialiteter basert på råvarer fra Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
15.1 Styrke matprodusentene	15.1.1 Kompetanseheving med skreddersøm til den enkelte bedrift, særlig satsing på bedrifter som ønsker å vokse	I gang	Innovasjon Norge
	15.1.2 Smaksverksteder, arenaer for produktutvikling og samarbeid mellom matprodusenter og serveringsbransjen, samt kurs og besøksordninger innen	I gang	Innovasjon Norge, Fylkesmannen, Bioforsk, fylkeskommunen, Norges sjømatråd

	lokalmat-menyutvikling.		
	15.1.3 Stand på nasjonale og internasjonale messer	I gang	Innovasjon Norge, Fylkesmannen, Bioforsk, fylkeskommunen, Norges sjømatråd
15.2 Se mat og reiseliv i sammenheng	15.2.1 Mobilisering av nye matprodusenter blant annet gjennom satsingen på Grønt reiseliv	I gang	Fylkesmannen
	15.2.2 Etablere samordnet salgskanal (matportal) for matbedriftene	Nytt	Innovasjon Norge, Fylkesmannen, Bioforsk, fylkeskommunen, Norges sjømatråd
15.3 Arbeide for en arktisk matregion	15.3.1 Skape og markedsføre en arktisk identitet – utvikle en felles Arktisk materklæring	Nytt	Nordnorsk landbruksråd, Innovasjon Norge, Fylkesmannen, fylkeskommunen

2 Skogbruk og klimatilstand i skogen

Mål 16. Øke hogsten i Tromsskogen

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
16.1 Forbedre infrastrukturen	16.1.1 Hovedplan for skogsveger, kommunal behandling	I gang	Fylkesmannen, kommunene
	16.1.2 Nybygging, opprusting og ombygging av skogsveger	I gang	Fylkesmannen, Fylkeskommunen, kommunene
	16.1.3 Kartlegge og utbedre flaskehals på offentlig veg	Etter behov	Fylkeskommunen, kommunene
	16.1.4 Sikre skogfaglig kompetanse i kommunal forvaltning	I gang	Fylkesmannen, kommunene
	16.1.5 Følge opp plan for utbygging av kaier og virkesterminaler	I gang	Fylkeskommunen, Fylkesmannen
	16.1.6 Arbeide for å få bruke vogntog med økt lengde og totalvekt (60t)		Næringen

05.09.14

16.2 Satse på hogstfremmende tiltak	16.2.1 Støtte arbeidet med å investere i tjenlig hogstutstyr for entreprenører og egenaktive skogeiere	Etter behov	Innovasjon Norge, Fylkesmannen
	16.2.2 Kurs for entreprenører og egenaktive skogeiere i driftsteknikk	I gang	Fylkesmannen, kommunene, fylkeskommunen
	16.2.3 Forenkle regelverket ved hogst		Fylkesmannen og fylkeskommunen
16.3 Fokuserer på driftsplaner som hjelpemiddel for rasjonell hogst	16.3.1 Utarbeide eiendoms- og områdetakster med miljøregistreringer (MIS)	Nytt	Fylkesmannen

Mål 17. Bygge opp skogressursene og bedre kvaliteten på framtidsskogen

Strategi	Tiltak		Aktuelle aktører
17.1 Øke skogplantinga	17.1.1 Arbeide for gode tilskuddsordninger	I gang	Næringen, Fylkesmannen, fylkeskommunen
	17.1.2 Informasjonsarbeid, sikre bruk av riktige treslag	I gang	Fylkesmannen, fylkeskommunen, næringen
	17.1.3 Sikre frø- og planteforsyning		Fylkesmannen, Troms skogselskap
17.2 Sikre god kvalitet på framtidsskogen	17.2.1 Fremme planteforedling	I gang	Fylkesmannen
	17.2.2 Ungskogpleie for å sikre foryngelsen og kvalitet på framtidsvirket	I gang	Næringen, Fylkesmannen, kommunene
	17.2.3 Samle inn data fra tidligere anlagte forsøksflater for bruk i veiledning og forskning		Skog og landskap

Mål 18. Øke opptak og binding av karbon i skogen

Strategi	Tiltak		Aktuelle aktører
18.1 Øke stående kubikkmasse og tilvekst pr. arealenhet	18.1.1 Følge opp hogst med forynging med rett treslag	I gang	Fylkesmannen, kommunene
	18.1.2 Kartlegge gjengroingsareal som kan tilplantes		Fylkesmannen, kommunene
	18.1.3 Bidra til at karbonbindings-		Fylkesmannen

	potensialet i skogen utnyttes		
--	-------------------------------	--	--

Mål 19. Øke bruk av trevirke

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
19.1 Bruke mer bioenergi	19.1.1 Legge til rette for bygging av mindre biobrenselanlegg		Innovasjon Norge
	19.1.2 Arbeide for bruk av bioenergi i offentlige bygg		Fylkeskommunen, Innovasjon Norge, Fylkesmannen
	19.1.3 Arbeide for gjeninnføring av tilskudd til hogst av energiflis	I gang	Næringen, Fylkesmannen
19.2 Bruke tre som bygningsmateriale	19.2.1 Få på plass «tredriver» som skal arbeide for økt bruk av tre i fylket	Nytt	Fylkesmannen, fylkeskommunen, Innovasjon Norge
	19.2.2 Arbeide for bruk av tre i offentlige bygg		Fylkeskommunen, Fylkesmannen, næringen
	19.2.3 Mer bruk av lokalt trevirke til vanlig husbygging, reparasjoner og vedlikehold		Fylkeskommunen, Fylkesmannen, næringen
	19.2.4 Markedsføring og kompetanseheving		Fylkesmannen, Innovasjon Norge, næringen
19.3 Øke leveranser av lauvtrevirke til industri	19.3.1 Arbeide for at tilskudd til drift av industrivirke i lauvskog gjeninnføres		Næringen, Fylkesmannen, fylkeskommunen

3 Bygdenæringer

3.1 Inn på tunet

Mål 20. Verdiskaping i landbruket gjennom tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstilbud

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
20.1 Kvalitetssikre velferdstilbudene	19.1.1 Kurs i kvalitetssikring	I gang	Fylkesmannen, Landbrukets HMS-tjeneste
	19.1.2 Godkjenning av tilbyderne	I gang	Matmerk

05.09.14

20.2 Utvikle kompetanse blant tilbydere	20.2.1 Kurs, konferanser, studieturer, nettverkssamlinger mv	I gang	Fylkesmannen, Troms landbruksfaglige senter, tilbydernetverket, www.innpåtunet.net
	20.2.2 Løpende informasjon om aktuelt innen <i>Inn på tunet</i>	I gang	Fylkesmannen, Troms landbruksfaglige senter, tilbydernetverket, www.innpåtunet.net
20.3 Styrke dialogen mellom kjøper og selger og nærmere samarbeid om utvikling av tilbudene	20.3.1 Møter, befaringer mv	I gang	Kjøper og tilbyder av <i>Inn på tunet</i> -tilbud, Fylkesmannen
	20.3.2 Langsiktige avtaler		Kjøper og tilbyder av <i>Inn på tunet</i> -tilbud
	20.3.3 Kartlegging av kommunenes og andre kjøperes holdninger til og bruk av <i>Inn på tunet</i> -tjenester		Fylkesmannen
	19.3.4 Følge opp nasjonal handlingsplan for <i>Inn på tunet</i>	I gang	Fylkesmannen
20.4 Tilrettelegge for nettverksbygging	20.4.1 Møter, befaringer mv	I gang	Tilbydernetverket, Troms landbruksfaglige senter, Fylkesmannen
20.5 Dokumentere kvalitet i, og effekter av, <i>Inn på tunet</i>	20.5.1 Formidle erfaringer og forskningsresultater		Forskningsinstitusjoner, www.innpåtunet.no , Fylkesmannen
20.6 Forankre <i>Inn på tunet</i> i samfunnsplanleggingen	20.6.1 Innarbeide <i>Inn på tunet</i> i kommunale og regionale planer	I gang	Fylkeskommunen, Fylkesmannen, kommunene

3.2 Grønt reiseliv

Mål 21. Lønnsomme reiselivstilbud på gårdene og bygdene i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
21.1 Satse på pakking av produkter	21.1.1 Produktutvikling		Tilbydere, Din Tur, Hanen, Innovasjon Norge, Nord-Norsk Reiseliv, Fylkesmannen, prosjekt Grønt reiseliv

05.09.14

21.2 Legge til rette for samarbeid og nettverk blant tilbyderne	21.2.1 Stimulere til samarbeid mellom store reiselivsaktører og Grønt reiseliv-produkter		Tilbydere, Innovasjon Norge, Nordnorsk Reiseliv, Din tur, Hanen, prosjekt Grønt reiseliv
	21.2.2 Stimulere til bedriftsnettverk	I gang	Innovasjon Norge, prosjekt Grønt reiseliv
	21.2.3 Årlig oppdatering av oversikt over alle småskalatilbydere i fylket	I gang	Innovasjon Norge, Matnettverket/Bioforsk, prosjekt Grønt reiseliv, Sametinget
21.3 Mobilisere til nyetablering	21.3.1 Mobilisering til nyetablering gjennom prosjekt Grønt reiseliv	I gang	Fylkesmannen, prosjekt Grønt reiseliv, kommunene
21.4 Sikre kompetanse blant tilbyderne	21.4.1 Tilby kurs i aktuelle temaer	I gang	Prosjektet Grønt reiseliv, fylkeskommunen, Innovasjon Norge, Din tur, Hanen
	21.4.2 Etablere nettportal for utdanninger og kurs		Innovasjon Norge, Fylkesmannen, fylkeskommunen, prosjekt Grønt reiseliv
21.5 Satse på informasjon og markedsføring	21.5.1 Oppdatering av kart og felles løypekart for Troms		Nordnorsk reiseliv, kommunene, bedrifter
	21.5.2 Etablere naturguidepool		Nordnorsk reiseliv
	21.5.3 Skilting og merking av løyper		Nordnorsk Reiseliv, kommunene, bedrifter

05.09.14

	21.5.5 Utvikle felles portal for markedsføring og booking		Fylkesmannen, fylkeskommunen, Prosjekt Grønt reiseliv, Hanen, Din tur, Nordnorsk Reiseliv, Innovasjon Norge
--	---	--	---

3.3 Bygdeservice

Mål 22. Verdiskaping i landbruket ved å tilby tjenester til lokalsamfunnet

Strategi	Tiltak		Aktuelle aktører
22.1 Legge til rette for bygdeservicelag i Troms	22.1.1 Informasjonsmøter		Troms landbruksfaglige senter, faglagene, Bygdeservice sentralt
	22.1.2 Etablere et eller flere bygdeservicelag		Troms landbruksfaglige senter, faglagene, Bygdeservice sentralt

4 Eiendoms-, areal- og boligpolitikk

Mål 23. Landbrukets ressursgrunnlag skal sikres for å utvikle et lønnsomt og bærekraftig jord- og skogbruk i fylket

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
23.1 Øke bruken av langsiktige leiekontrakter	23.1.1 Utarbeide veiledningsmateriale	Nytt	Fylkesmannen, kommunene, næringen
23.2 Sikre landbrukets ressursgrunnlag gjennom	23.2.1 Definere landbrukets kjerneområder og avsette hensynssoner i samfunns- og	Nytt	Kommunene, Fylkesmannen, fylkeskommunen, næringen

kommunale planprosesser	arealplanlegging		
-------------------------	------------------	--	--

Mål 24. Øke bosetting på landbrukseiendommer uten fast bosetting

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
24.1 Stimulere til raskere omsetting av landbrukseiendommer uten aktiv drift	24.1.1 Kartlegge ledige bruk og stimulere til salg	Nytt	Kommunene
24.2 Målrette bruken av eiendomsjuridiske virkemidler	24.2.1 Målrettet bruk av disse i saksbehandlingen med fokus på fradeling av tun og tilleggsjord til bruk i drift	Økt fokus	Fylkesmannen, kommunene

5 Rekruttering

Mål 25. Opprettholde drift på gårdene i Troms

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
25.1 Opprettholde og videreutvikle drift på eksisterende gårdsbruk	25.1.1 Tilbud om en til en oppfølging for det enkelte gårdsbruk der man en gang per år diskuterer framtidsutsikter og videre drift	Nytt	Kommunene, TINE, Nortura, fylkeskommunen
	25.1.2 Kartlegge status angående rekruttering på enkeltbruk i alle kommunene	Nytt	Kommunene
25.2 Bidra til nyetableringer	25.2.1 Gi utfyllende informasjon om hvor i kommunene det finnes tilgjengelige eiendommer, jord og samarbeidspartnere	Økt fokus	Kommunene, faglag
	25.2.2 Kurs i eierskifte/generasjonsskifte		Troms landbruksfaglige senter, næringen, kommunene
25.3 Informere om de økonomiske virkemidlene	25.3.1 Informere om eksisterende virkemidler	Økt fokus	Kommunene, Fylkesmannen, Innovasjon Norge

05.09.14

som finnes			
25.4 Vurdere nye virkemidler	25.4.1 Utrede tilskuddsordning som dekker differansen mellom salgssum og det som er driftsøkonomisk forsvarlig for ny bruker		Fylkesmannen, Innovasjon Norge

Mål 26. Smidige og kunnskapsbaserte eierskifter i landbruket

Strategi	Tiltak		Aktuelle aktører
26.1 Sørge for informasjon og motivasjon til gårdbrukerfamilier	26.1.1 Oppfordre gårdbrukerfamilier til å diskutere og skaffe seg kunnskap om overdragelse og eierskifte i god tid før det er aktuelt	Økt fokus	Næringen, kommunene, fylkeskommunen
26.2 Sikre god rådgivning om tema eierskifte	26.2.1 Etablere en bedre veiledningstjeneste for eierskifte i landbruket f.eks gjennom Norsk landbruksrådgivning eller kommunene		Fylkesmannen

Mål 27. Gi landbruket et godt og fortjent omdømme

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
27.1 Fokuserer på det positive innenfor landbruket	27.1.1 Framsnakke landbruket i alle sammenhenger der det er naturlig	Økt fokus	Alle
27.2 Bedre gårdbrukernes yrkesstolthet	27.2.1 Oppfordre Tine/Nortura/ produsentlag/Felleskjøpet o.a. om å fortsette med gode kampanjer på produktene med bilde og omtale av produsenter	Økt fokus	Næringen
27.3 Synliggjøre landbruket	27.3.1 Lage en kommunikasjonsstrategi for landbruket i Troms		Fylkeskommunen, Fylkesmannen, næringen
	27.3.2 Åpen gård, skogdager, messer, festivaler m.m.	I gang	Næringen
	27.3.3 Skilte landbruksområder i aktiv bruk ved mye brukte turløyper med informasjon om produksjonen som foregår og om		Næringen

	gårdene i området		
	27.3.4 Opprette besøksgårder der det ligger til rette for det		Næringen, 4H

6 Kompetanse

Mål 28. Sikre grunn- og videreutdanning i landbruket med tilstrekkelig antall elever/studententer

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
28.1 Gjøre utdanningstilbudet innen naturbruk bedre kjent og mer attraktivt for ungdom	28.1.1 Opplæring av rådgivere i ungdomsskolen om landbruk og landbruksutdanning	Økt fokus	Fylkeskommunen, næringen
	28.1.2 Profilering av studietilbudet i landbruk til ungdomstrinnets lærere og elever	Økt fokus	Fylkeskommunen, næringen
	28.1.3 Utvikle tilbud om landbruk som valgfag i ungdomsskolen		Fylkeskommunen
	28.1.4 Tilby undervisning i landbruk i grunnskolen f.eks. gjennom «Landbruksspillet» e.l.		Næringen, kommunene (skolene)
	28.1.5 Arbeide for at tilbud med 3-årig agronomutdanning med studiekompetanse blir gjennomført	Nytt	Fylkeskommunen, næringen
	28.1.6 Opprette ei hospiteringsordning for avgangselever på naturbruksutdanning		Fylkeskommunen
	28.1.7 Ta i bruk nasjonale opplæringsprosjekt som «Velg landbruk» og «Velg skog»	Nytt	Fylkeskommunen, Fylkesmannen, 4H
28.2 Gi ungdom bedre mulighet for relevant arbeidspraksis i landbruket	28.2.1 Opprette ordninga «Sommerjobb i landbruket» for skoleungdom.		Fylkeskommunen, Fylkesmannen, norske landbruketstjenester og næringen
	28.2.2 Øke fokuset på, og informasjon om praktikantordninga	Nytt	Fylkesmannen

Mål 29. Gårdbrukere og veiledningstjeneste med god kompetanse om landbruksdrift under arktiske forhold

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
29.1 Skape forståelse og entusiasme for kompetanseheving	29.1.1 Etablere ei ressursgruppe for landbruk i den enkelte kommune	I gang/nytt	Kommunene
	29.1.2 Skape ei positiv holdning i hjemmet og blant bønder til å kvalifisere seg for å arbeide i landbruket	Økt fokus	Kommunene, næringen
	29.1.3 Etablere møteplasser for bønder og skogeiere for å diskutere felles utfordringer	I gang/nytt	Kommunene, næringen
29.2 Gi tilbud om allsidig kompetanseutvikling som dekker alle sider ved landbruksdrifta	29.2.1 Videreføre agronomkurs for voksne	I gang	Fylkeskommunen
	29.2.2 Opprette ei mentorordning for nye gårdbrukere		Fylkeskommunen, Fylkesmannen, næringen
	29.2.3 Tilby etter- og videreutdanning innen agronomi, dyrehelse, økonomi, bedriftsledelse og teknologiutvikling	I gang	Næringen, fylkeskommunen, Troms landbruksfaglige senter
	29.2.4 Utrede mulighetene for å etablere en «Arktisk fagskole»	Nytt	Fylkeskommunen
	29.2.5 Utarbeide samla oversikt over kurstilbud, etter- og videreutdanningstilbud i landbruket	I gang	Troms landbruksfaglige senter
	29.2.6 Årlig konferanse/samling i Troms for kompetanseheving	Nytt	Fylkeskommunen, Fylkesmannen, næringen
29.3 Sikre god kompetanse og kapasitet i veiledningsapparatet	29.3.1 Arrangere kurs for kommunale landbruksfunksjonærer i aktuelle tema	I gang	Fylkesmannen
	29.3.2 Samarbeid mellom kommuner om landbrukstjenesten	I gang/ økt fokus	Kommunene, Fylkesmannen
	29.3.3 Oppfordre til samarbeid/sammenslåing av enhetene under Norsk landbruksrådgivning		Fylkeskommunen, Fylkesmannen, næringen

Mål 30. Sikre målrettet forskning og innovasjon tilpasset Tromslandbrukets behov og potensiale

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
30.1 Sikre regional tilstedeværelse	30.1.1 Gi innspill til aktuelle forskningsinstitusjoner om problemstillinger som bør løses	I gang/ økt fokus	Fylkeskommunen, Fylkesmannen, kommunene, Nordnorsk landbruksråd
30.2 Bedre finansieringsordninger for regionsspesifikk landbruksforskning	30.2.1 Krav om formidling av resultat til rådgivningsinstitusjoner, bønder o.a. for å få FoI-støtte	I gang/ økt fokus	Fylkeskommunen, Fylkesmannen
30.3 Samordne kompetansemiljøene	30.3.1 Arrangere kontaktkonferanser mellom FoI-miljøer og landbruket i Troms	I gang	Bioforsk, Nordnorsk landbruksråd
	30.3.2 Gjøre resultater fra forskning og utvikling bedre kjent og anvendelig for næringsutøvere i landbruket	I gang/ økt fokus	Norsk landbruksrådgiving, FoI

7 Rovvilt

Når det gjelder tiltakene knyttet til rovviltforvaltning, går det i hovedsak på å arbeide for politiske endringer. Det er derfor naturlig at de aktører som bidrar i dette arbeidet er fylkeskommunen, kommunene og næringen i samråd med Rovviltnemda og Fylkesmannen.

Mål 31. Redusere konfliktnivået mellom beitedyr og rovvilt gjennom effektiv bestandsregulering av fredet rovvilt

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
30.1 Arbeide for effektivt uttak av rovvilt gjennom	30.1.1 Utvide jakttida for gaupe	Nytt	Rovviltnemda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen

05.09.14

alminnelig jakt (kvotejakt og lisensfelling)	30.1.2 Tilpasse motorferdselloven mht åtejakt på jerv (utkjøring av åte)	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.1.3 Tilpasse jaktregelverk for å få mer smidig jervejakt (tilsyn jervebås, bruk av lys m.m)	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
30.2 Sikre mer presis bestandsregulering gjennom ekstraordinære uttak	30.2.1 Økt innsats på ekstraordinære uttak av jerv	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.2.2 Informere om nødvendigheten av aktiv bruk av ekstraordinære uttak ovenfor overordna myndighet		Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.2.3 Overføring av myndigheten for ekstraordinære uttak til regionalt nivå	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
30.3 Arbeide for mer effektivt uttak av rovvilt ved akutt skade (skadefelling)	30.3.1 Justere regelverk/endre praksis slik at terskel for skadefelling i prioriterte beiteområder senkes	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.3.2 Innføre kompensasjon for kommunenes kostnader til drift/administrasjon av skadefellingslagene	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.3.3. Styrke vilkårene for skadefellingspersonell	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.3.4 Bidra til at regelverket for gjennomføring av skadefelling gjøres mer fleksibelt	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.3.5 Bedre beredskap i forhold til bjørn - etablering av statlig (SNO) skadefellingsleder i Troms	Nytt	Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen
	30.3.6 Arbeide for at SNO pålegges ansvaret for gjennomføring av all skadefelling		Rovviltnemnda, fylkeskommunen, kommunene, Fylkesmannen

05.09.14

8 Viltforvaltning/viltskade

Mål 32. Redusere skader forårsaket av vilt på skog og gressavling

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
31.1 Sikre en bærekraftig elgbestand	31.1.1 Økt jaktuttak av elg	Nytt	Kommunene, grunneiere, fylkeskommunen
31.2 Redusere beiteskader av grågås	31.2.1 Utarbeide forvaltningsplan for grågås i utsatte områder	I gang/ økt fokus	Kommunene, grunneiere, Fylkesmannen

9 Landskapsressurser og produksjon av fellesgoder

9.1 Kulturlandskap og kulturminner

Mål 33. Ta vare på verdiene i kulturlandskapet, og gjøre kulturlandskapet og kulturminnene til en ressurs for næringsutvikling i bygdene

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
32.1 Bedre oversikten over de viktigste kulturlandskapsverdiene i landbruket og bruke disse i planlegging	32.1.1 Oppdatere kartverktøy og registre som kulturminnedatabasen Askeladden, Kulturminnesøk og Naturbasen for oversikt over kulturminner og kulturlandskap		Fylkeskommunen, Sametinget
	32.1.2 Systematisk kulturminneregistrering i utmark		Fylkeskommunen
	32.1.3 Oppdatere SEFRAK-registeret i landbruksområder		Fylkeskommunen
	32.1.4 Utforme kommunale tiltaksstrategier for bruk av SMIL-midler	I gang	Kommunene, Fylkesmannen
	32.1.5 Forankre kunnskap om verdifulle landskapselementer i kommunale og		Kommunene, fylkeskommunen

	regionale planer		
32.2 Ivareta bygningsmiljøene på gårdene som del av kulturlandskapet i bygda	32.2.1 Sette i stand og evt. gi ny bruk til bygninger som ikke lengre er i bruk som landbruksbygg på gårdene	I gang	Fylkeskommunen, Sametinget, kommunene
	32.2.2 Fjerne gamle driftsbygninger som ikkje ansees som bevaringsverdig		Fylkeskommunen, kommunene, næringen
	32.2.3 Arbeide for enklere saksbehandling for søknader om bruksendring av landbruksbygg		Fylkeskommunen, Sametinget, kommunene
	32.2.4 Bruk av tradisjonshandverkere ved istandsetting av verneverdige bygninger og anlegg		Næringen, kommunene, fylkeskommunen
32.3 Sikre skjøtsel av kulturminner/kulturlandskap	32.3.1 Arbeide aktivt for å få bønder til å søke RMP- og SMIL-tilskudd til skjøtsel av kulturminner og kulturlandskap	I gang	Kommunene, Fylkesmannen, fylkeskommunen, Sametinget
	32.3.2 Gjennomføre kurs og samlinger med mål om å øke kunnskapen om skjøtsel og vedlikehold		Fylkeskommunen, Sametinget, Fylkesmannen
	32.3.3 Automatisk fredete kulturminner skjøttes		Fylkeskommunen, Sametinget
32.4 Bruke kulturlandskapet som en ressurs for landbruket og bygdenæringene	32.4.1 Utvikle Skardalen som reiselivsmål	I gang	Kommunen, fylkeskommunen, Sametinget, Fylkesmannen
	32.4.2 Opprette kulturlandskapsgruppe		Fylkeskommunen, Sametinget, Fylkesmannen
	32.4.3 Istandsetting av gamle bygninger i utmark til bruk for turgåere		Fylkeskommunen, Sametinget

9.2 Bruk av utmarka til friluftsmål og folkehelse

05.09.14

Mål 34. Redusert konfliktnivå mellom landbruksnæring og allmenheten i utmark

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
33.1 Tilrettelegge for flerbruk av utmarka	33.1.1 Opplysningsskilt i områder med landbruksvirksomhet i utmark	Nytt	Næringen, kommunene
	33.1.2 Utarbeide mal for opplysningsskilt til bruk i hele fylket	Nytt	Næringen, Fylkesmannen
	33.1.3 Porter i utmarksgjerder ved turstier	Nytt	Næringen

Mål 35. Økt verdiskapning fra småviltjakt

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
34.1 Samordne grunneiere for bedre utnyttelse av verdiskapning for småviltjakt	34.1.1 Etablering av grunneierlag		Grunneiere, kommunene

Mål 36. Landbruket må medvirke til økt kommersiell utnytting av verna områder

Strategi	Tiltak	Status	Aktuelle aktører
35.1 Øke samarbeid mellom landbruket og vernemyndighetene om kommersiell bruk av verna områder	35.1.1 Prosjekt for å tilrettelegge for økt kommersiell bruk av verna områder		Fylkesmannen

10 Samfunnssikkerhet og beredskap i landbruket

Mål 37. God matsikkerhet, mattrygghet, sikkerhet på gårdsbruk og dyrevelferd i Tromslandbruket

Strategi	Tiltak	Status	Aktører
36.1 Sikre tydelig informasjon fra forvaltningsapparatet	36.1.1 Samordnet forvaltningsapparat		Fylkesmannen, Mattilsynet, kommunene
36.2 Sikre mattrygghet fra mat produsert i fylket	36.2.1 Informasjon og veiledning om trygg vannforsyning på gårdsbruk		Mattilsynet
36.3 Ha fokus på helse, miljø og sikkerhet i landbruket	36.3.1 Sikre el-anlegg i driftsbygninger		
	36.3.2 Sikker lagring av brannfarlig gods		Gårdbruker
	36.3.3 Utarbeide brann- evakueringsplaner på gårdsbruk		Gårdbruker
	36.3.4 Ivareta sikkerhet på arbeidsplassen ved ombygginger og nybygg, rømningsveier brann, brannceller, konstruksjonssikkerhet, arbeidsmiljø mm	I Gang/økt fokus	Kommuner ved bygningsmyndighet, gårdbruker
	36.3.5 Kurs i sikker gårdsdrift for hobbybrukere		Troms landbruksfaglige senter, Norsk landbruksrådgiving
	36.3.6 Øke kunnskapen om gårdsdrift hos redningsmannskaper		
36.4 Ha fokus på god dyrehelse	36.4.1 Beredskapsplaner for utbrudd av smittsomme plante- og dyresykdommer	I gang	Mattilsynet
	36.4.2 Fokus på oppfølging av dyr på beite	I gang/økt fokus	Mattilsynet, Fylkesmannen
	36.4.3 Kompetansetilbud om godt dyrehold	I gang	Troms landbruksfaglige senter, Fylkesmannen
36.5 Sørge for god beredskap på gårdsbruk og se landbruket som en bidragsyter i	36.5.1 Oppfølging av landbruket inn i kommunale og regionale prosesser knyttet til plan- og bygningsloven og sivilbeskyttelsesloven	I gang/økt fokus	Fylkesmannen, kommunene

05.09.14

beredskapssammenheng	36.5.2 Innarbeide hensynet til ekstraordinære naturpåkjenninger i beredskapsplan på gårdsbruk i utsatte områder	Nytt	Kommunene, gårdbruker
	36.5.3 Utarbeide sjekklister for beredskapsplan på gårdsbruk	Nytt	Fylkesmannen
	36.5.4 Arbeide for at sikring av jordbruksjord kan prioriteres av NVE i spesielt utsatte områder	I gang	Næringen
	36.5.5 Utarbeide oversikt over strømleveranse til gårdsbruk i fylket	Nytt	Fylkesmannen, kraftleverandører, NVE

Tabell 1 Sammendrag, regionale virkemidler til næringsutvikling:

<i>Virkemiddel</i>	<i>Hvem kan søke</i>	<i>Innvilgings- myndighet</i>	<i>Nærmere omtalt under pkt.</i>
<i>Fylkesvise bygdeutviklingsmidler</i>			
BU-tilskudd, utviklings- og tilretteleggingsmidler	Kommuner, organisasjoner og andre utviklingsaktører	FM	
Praktikantordningen	Jordbrukere, skogbrukere, gartnere mv	FM	
BU-tilskudd, investeringer i tradisjonelt jordbruk	Jordbruksforetak	IN	
BU-tilskudd, investeringer i bygdenæring	Landbruksforetak	IN	
BU-tilskudd, etablererstipend og bedriftsutvikling	Landbruksforetak	IN	
Rentestøtte	Landbruksforetak	IN	
Likestilling, rekruttering og kompetanseutvikling (LUF-midler)	Kommuner, organisasjoner og andre utviklingsaktører	FK	
Bioenergiprogrammet <ul style="list-style-type: none"> • Utrednings- og kompetansetiltak • Investeringer 	Bønder, skogeiere og organisasjoner av disse Bønder og skogeiere	IN	
Regionalt utviklingsprogram (RUP)	Kommuner, organisasjoner og andre utviklingsaktører	FK	
Fylkeskommunalt næringsfond	Kommuner, organisasjoner og andre utviklingsaktører	FK	
Midler til satsing på arktisk landbruk		Styret for midler til arktisk landbruk	
Sametingets virkemidler til næringsutvikling	Gårdbrukere i virkeområdet	Sametinget	
Reindriftens utviklingsfond	Reindrifftsutøvere, organisasjoner og andre	Styret for	

	utviklingsaktører innen reindrift	Reindriftens utviklingsfond	
Forebyggende og konfliktdempende tiltak	Bønder, reindrifutøvere og organisasjoner	FM og IN	
Organisert beitebruk, investeringsstøtte	Beitelag	FM	
Tidligpensjonsordningen	Gårdbrukere som skal pensjonere seg	FM	
Kommunale næringsfond	Bønder, skogeiere, organisasjoner og andre utviklingsaktører	Kommunene	
<i>Nasjonale program</i>			
Utviklingsprogrammet for lokal mat og grønt reiseliv Bedrifter kan få hjelp til å utvikle produktene sine videre: - vokse - styrke kompetansen - bygge omdømmet - etablere nettverk	Bedrifter som satser på mat, reiseliv og innlandsfiske	IN	
Nasjonalt bioenergiprogram Investeringsstøtte til anlegg bygd for varmesalg, gårdsvarmeanlegg, veksthus og biogass. Støtte til utrednings- og kompetansetiltak gis til følgende formål: Konsulenthjelp til forstudier Forprosjekter og utredninger Kompetanse og informasjonstiltak.	Jord- og skogbrukere som vil produsere, bruke og levere bioenergi i form av brensel eller ferdig varme	IN	